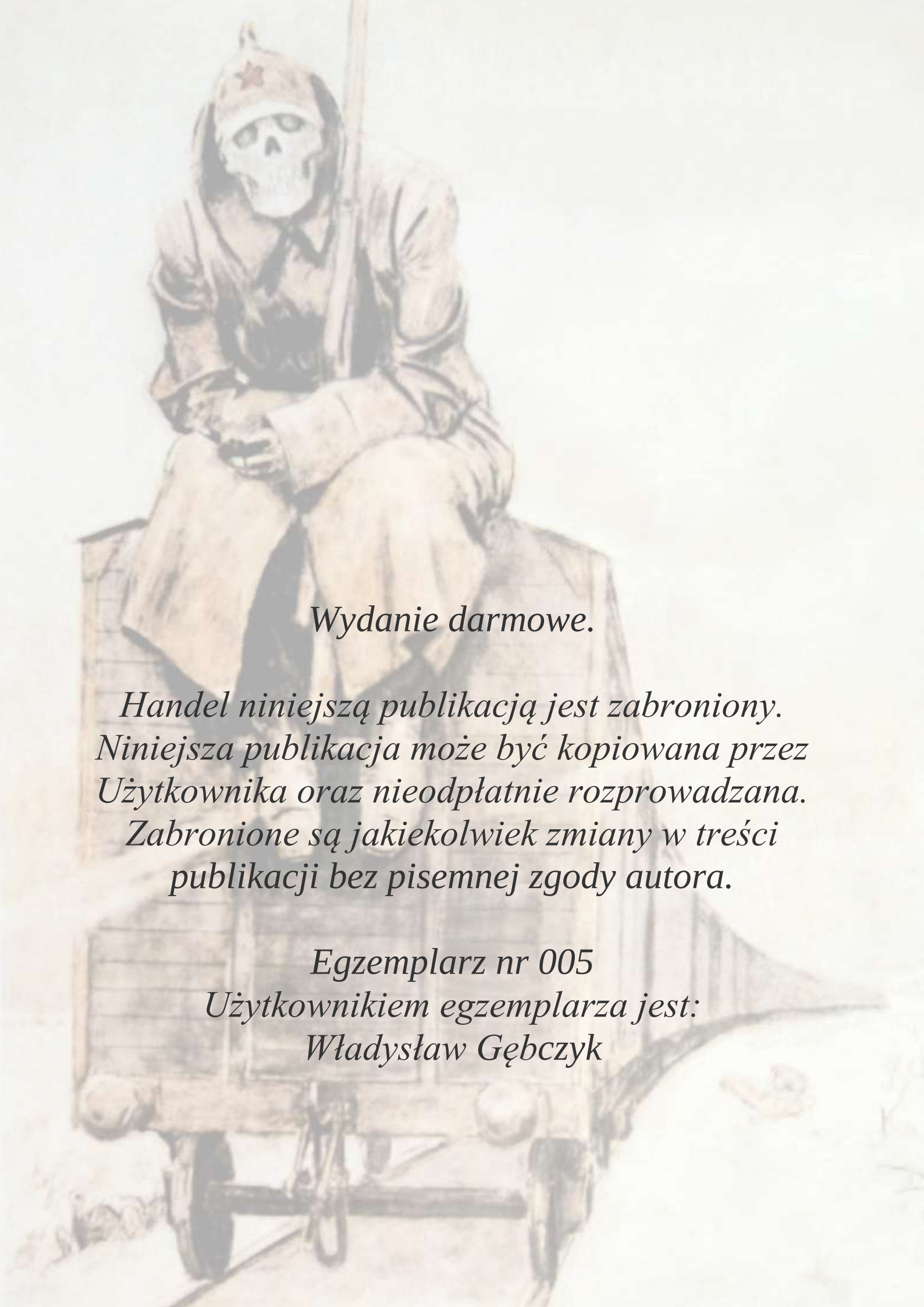

Tomasz Marcin
DUDZIŃSKI

Gruss aus Gleiwitz

Część IX: 1945 - upadek Gleiwitz, początek Gliwic

Wydanie darmowe.

*Handel niniejszą publikacją jest zabroniony.
Niniejsza publikacja może być kopiowana przez
Użytkownika oraz nieodpłatnie rozprowadzana.
Zabronione są jakiegolwiek zmiany w treści
publikacji bez pisemnej zgody autora.*

*Egzemplarz nr 005
Użytkownikiem egzemplarza jest:
Władysław Gębczyk*

Tomasz Marcin DUDZIŃSKI

Gruss aus Gleiwitz

*Część IX:
1945 - upadek Gleiwitz, początek Gliwic*

Tomasz Marcin Dudziński

„Gruss aus Gleiwitz. Część IX: 1945 - upadek Gleiwitz, początek Gliwic”

Copyright© by Tomasz Marcin Dudziński

All rights reserved

Fotografie: archiwalne, Krzysztof Wójcik, Tomasz Marcin Dudziński

Projekt okładki: Tomasz Marcin Dudziński

Wydanie III

Gliwice, marzec 2012

Ostatni rok wojny to czas ciężkiej próby nie tylko dla walczących stron, nie tylko dla obywateli miasta, lecz także dla człowieczeństwa.

Z jednej strony hitlerowcy bestialsko mordujący naprędce ewakuowanych jeńców z obozów pracy. Z drugiej strony pijane, sowieckie żoldactwo mordujące cywili i rabujące, co się tylko da.

Przez lata wpajano nam, że ci pierwsi byli znienawidzonym okupantem, drudzy wyzwolicielami, ale tak naprawdę to przecież Niemcy byli w Gliwicach gospodarzami, a Rosjanie najeźdźcami...

Zrównało ich bestialstwo.

Potem nastał czas wielkiego szabru, w którym przodowali Polacy.

W końcu miasto opuścili starzy Gliwiczanie, przybyli nowi...

Z kim tak naprawdę sympatyzowali Rosjanie? Gdzie się podział radca budowlany Karl Schabik? Kto zamordował wiceprezydenta Gliwic? I gdzie się podziało 7 milionów marek z miejskiej kasy?

Kolejna część opowieści o historii miasta to próba odtworzenia przemian, jakie dotknęły Gliwice w ostatnim roku wojny.

Zapraszam na wycieczkę w przeszłość. Cel wyprawy to rok:

1945

***„Miasto, które nie zna swojej przeszłości,
nie ma przyszłości.”***

1945

- W Lublinie utworzono śląską grupę operacyjną, której przewodził pełnomocnik Rządu Tymczasowego gen. Aleksander Zawadzki.
- Kreisleiter Niesen zostaje oddelegowany do Tarnowskich Gór. Nowym kreisleiterem Gliwic (szefem NSDAP) zostaje Otto de Bruyn.
- 3376 Batalion Obrony Miasta pod dowództwem majora Erwina Klose rozpoczyna ćwiczenia z atrapami pancerfaustów.
- W okolicy Gliwic rozpoczyna działalność oddział Armii Krajowej pod dowództwem ppor. Józefa „Chiromanty” Barcikowskiego.
- 12 stycznia - Znad Wisły rusza ofensywa Armii Czerwonej. Rozpoczyna się ewakuacja Niemców z Górnego Śląska.
- Styczeń - Lokalne gazety zapowiadają ze stoickim spokojem kolejne mecze piłkarskie, do których już – z wiadomych względów - nie dochodzi.

Na zdj.: manifest PKWN z 22 lipca 1944.

Odradzające się państwo polskie stało się marionetką czerwonej Rosji.

- 14 stycznia - Planowany kolejny mecz Vorwärts - Rasensport Gleiwitz nie odbył się z powodu zbliżającego się frontu.
- 15 stycznia – Śląska grupa operacyjna przenosi się z Lublina do Krakowa nawiązując współpracę z Komitetem Obywatelskim Polaków Śląska Opolskiego i Wrocławskiego.
- Gauleiter wydał zarządzenie, że każdy, kto chce opuścić Gliwice musi uzyskać od policji specjalne pozwolenie.
- 16 stycznia – Marszałek Iwan Koniew wydaje rozkaz operacyjny nr 21 o ataku na Górny Śląsk. Śląska broni 17 armia pod dowództwem gen. Friedricha Schulza.
- 17 stycznia – W obozie „AL Gleiwitz I” przebywa 1336 więźniów.
- 18 stycznia – Zostaje wydany rozkaz likwidacji gliwickich filii obozu koncentracyjnego.
- W obozie „Gleiwitz I” odbył się ostatni apel połączony z selekcją. Niezdolnych do ewakuacji natychmiast rozstrzelano.
- Z obozu „Gleiwitz II” wywieziono kolejną do Rzeszy 1111 osób, z obozu „Gleiwitz IV” 444 osoby.
- 19 stycznia – Z obozu „Gleiwitz I” wyrusza „marsz śmierci” w głąb Rzeszy. Z obozu „Gleiwitz III” wywieziono kolejną na zachód 609 osób.
- Tego samego dnia rozpoczyna się ewakuacja ludności cywilnej.
- W obozie „Gleiwitz IV” SS spaliło żywcem 57 więźniów niezdolnych do marszu.
- 20 stycznia – W godzinach porannych Gliwice po raz pierwszy zostały zbombardowane przez lotnictwo radzieckie.

22 stycznia wydano rozkaz zniszczenia
wszelkich nazistowskich flag oraz portretów
wodza III Rzeszy.

Ogłoszono ewakuację.

Na zdj.: znaczek pocztowy z Hitlerem.

Kolekcja prywatna.

Fot.: autor.

- Przez centrum miasta przechodzi 14 000 więźniów z ewakuowanego obozu zagłady Auschwitz – Birkenau. Trasa wiedzie obok kościoła p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego. Wielu więźniów nie przeżyło osławionego „marszu śmierci”, w trakcie którego esesmani zamordowali ok. 150 osób.
- Zostają rozwiązane gliwickie szkoły.
- O godz. 21:30 ogłoszono szósty już tego dnia alarm przeciwlotniczy.
- 21 stycznia – Z miasta uciekają ostatni przedstawiciele mundurowych służb porządkowych oraz członkowie NSDAP. Funkcję służb porządkowych przejmują ... księża.
- Ukazują się oficjalne komunikaty Wehrmachtu o ciężkich, ulicznych walkach w Krakowie.
- W mieście rozprzestrzeniła się wiadomość o Rosjanach szturmujących

- Tego samego dnia – W otwartych wagonach – węglarkach Niemcy wywożą z miasta ostatnich jeńców z obozów pracy.
- W kierunku Rybnika odjechał ostatni pociąg z około setką uciekinierów.
- 22 stycznia – Ogłoszono rozkaz zniszczenia portretów Hitlera oraz flag nazistowskich.
- Wezwano ludność miasta do natychmiastowej ewakuacji. W mieście i na drogach wylotowych z miasta wybucha panika.
- Nadburmistrz Meyer zwołuje nadzwyczajne zebranie w celu omówienia sytuacji.
- Gliwiczcy urzędnicy odebrali tajne hasło „kranich” („dźwig”) – zaszyfrowany rozkaz ewakuacji wszystkich urzędników komunalnych.
- Do miasta przybywa transport zwłok 18 zlikwidowanych urzędników – dezertersów z Kattowitz.
- W gliwickiej fabryce sadzy rozstrzelano 30 pracujących tam więźniów.
- Wstrzymano dostawę wody.
- Tego samego dnia mieszkańcy Gliwic zwieźli 76 ciał pomordowanych więźniów i pochowali je w zbiorowej mogile na tyłach cmentarza żydowskiego przy Leipzigerstraße.
- 23 stycznia – Adolf Hitler wydaje rozkaz zakazujący dowódcom wyższych szczebli wycofywania wojsk na kolejne pozycje obronne bez jego osobistej zgody.
- Do Gliwic wraca część uciekinierów nie mając dokąd uciec.
- W Gliwicach do obrony miasta została niepełna kompania wojska pod dowództwem płk von Heringen.
- Nadburmistrz Meyer (jednocześnie kreisleiter NSDAP) pełni swój ostatni dyżur przy Kreidelstraße.

Wraz z ucieczką Niemców przestały funkcjonować wszystkie niemieckie przedsiębiorstwa.

Na zdj.: reklamowy anons prasowy.

Fot.: „Oberschlesien im Bild”.

- *Ok. godziny 12:00 pierwszy pocisk artyleryjski uderzył w gliwicki dworzec kolejowy.*
- *Do godz. 15:00 z miasta ucieka większość urzędników partyjnych.*
- *Tego samego dnia - W dzień: Armia Czerwona rozpoczyna ostrzał miasta. W nocy na przedmieściach miasta pojawiają się pierwsze radzieckie oddziały. Atak Rosjan przebiega od ob. ul. Tarnogórskiej, przez dworzec kolejowy, ul. Częstochowską i ul. Wrocławską do Placu Krakowskiego, następnie ul. Mikołowską, ul. Ziemowita i ul. Zygmunta Starego do ul. Rybnickiej.*
- *W trakcie ucieczki przed Rosjanami zmarła na atak serca Elsa Nietsche, nauczycielka, córka znanego i cenionego pedagoga oraz historyka Benno Nietsche.*
- *Rosjanie zajmują Alt-Gleiwitz (Stare Gliwice).*
- *Zakłady energetyczne O.E.W. wyłączają prąd w całym mieście.*

- Wieczorem wstrzymano dostawy gazu.
- O północy w kierunku Pilchowic uciekają ostatni partyjni notabla.
- W trakcie ucieczki urzędników zaginęła kasa miejska z gotówką w wysokości 7 milionów marek.
- 24 stycznia – Kierownictwo miasta Gliwice zostaje przeniesione do Bautzen (Budziszyn).
- Gliwickie lotnisko zostaje ostrzelane przez artylerię.
- Wojska radzieckie 9 Korpusu Zmechanizowanego 3 Armii Pancerniej Gwardii, 21 Armii oraz 31 Korpusu Pancernego 1 Frontu Ukraińskiego zajmują Gliwice nie napotykając większego oporu. Jest to pierwsze zdobyte niemieckie miasto na drodze tych oddziałów. Rozpoczyna się totalna grabież. Najbardziej pożądanym łupem stają się zegarki. Do Łabęd przybywa wraz ze sztabem marszałek Związku Radzieckiego Iwan Koniew.

- Nieliczne punkty oporu w centrum miasta – niedobitki Wehrmachtu zasilane Volkssturmem oraz nielicznymi funkcjonariuszami policji do wieczora zostają zlikwidowane.
- Wieczorem wybuchają pierwsze pożary.
- 25 stycznia – Sporadycznie radzieckie samoloty są ostrzeliwane przez niedobitki obrony przeciwlotniczej.
- Gdziekolwiek w mieście trwają jeszcze walki. Rosjanie po raz trzeci szturmują centrum. W końcu udaje im się przedrzeć aż do rynku.
- Tego samego dnia generał Friedrich Schulz kontratakuje przy pomocy stacjonujących nad Kanalem Gliwickim 20 dywizji pancernej.
- Wieczorem pozostałe jednostki obrony wycofują się ze swoich stanowisk. Zostaje zdobyte całe miasto.
- 26 stycznia - Po raz ostatni ukazuje się niemieckojęzyczny, gliwicki dziennik „Oberschlesische Wanderer”.
- Ul. Pszczyńską przejeżdża kolumna radzieckich czołgów.
- Rosjanie zdobywają Zabrze.
- 28 stycznia - Władzę w mieście przejmuje sowiecka komendantura wojskowa. Komendantem wojennym miasta zostaje płk Torisznij. Wraz z powstaniem komendantury rozpoczyna działalność Nationalkomitee Freies Deutschland – prokomunistyczny Narodowy Komitet „Wolne Niemcy”, Werwolf, organizacja Edelweiss – Piraten oraz Freikorps Oberschlesien.
- Dowódca grupy armii „A” gen. Ferdynand Schörner powiadomił Hitlera o wycofaniu z Górnego Śląska 17 armii gen. Schulza.
- Nieoficjalne źródła podają, że 124 Gliwiczanie zaliczanych do miejskiej elity popełniło samobójstwo.

- Komendantura wojenna wydaje obwieszczenie o godzinie policyjnej, nakazie pracy na rzecz Armii Czerwonej, rejestracji maszyn do pisania oraz o oddaniu wszystkich odbiorników radiowych.
- 29 stycznia – Śląska grupa operacyjna wraz z nowo mianowanym wojewodą płk. Jerzym Ziętkiem przenosi się do Katowic.
- 30 stycznia – W ogrodach Kinoteatru „Kapitol” (ob. Plac Mickiewicza) pochowano w zbiorowej mogile 342 żołnierzy radzieckich poległych w walkach na terenie miasta.
- W kaplicy sierocińca odprawiono mszę świętą.
- 31 styczeń - Wychodzi rozkaz rosyjskiej komendantury nakazujący wszystkim mężczyznom między 17 a 50 rokiem życia stawienie się w celu rejestracji. W praktyce oznaczało to natychmiastowy wywóz do obozu przejściowego, następnie wywózkę w głąb Związku Radzieckiego. Żołnierzy Wehrmachtu i członków Volkssturmu umieszczano w obozach filtracyjnych.
- Styczeń – Gliwicki 84 pułk piechoty walczy w obronie Sansburg (Mrągowa), Heilberg (Lidzbark Warmiński) oraz Braunsberg (Braniewo). Niedobitki ewakuują się z Pillau (Bałtyjsk) dwoma statkami do Swinemünde (Świnoujście). Z 3600 żołnierzy pułku przeżyło ok. 300, z 66 oficerów tylko 8.
- Styczeń - marzec - Pijani czerwonoarmiści bestialsko wymordowali ok. 1500 Gliwiczan (brak dokładnych danych). Ginęli zarówno Niemcy i Polacy, dzieci i starcy, osoby świeckie i duchowne. Jednym z zamordowanych był hołubiony przez nazistów rzeźbiarz Hans Breitenbach, autor wielu gliwickich pomników.
- Styczeń - W efekcie działań pijanego żoldactwa Armii Czerwonej zostaje doszczętnie spalona kaplica p.w. św. Małgorzaty, katolicki sierociniec,

podpalona zostaje starówka w obrębie gliwickiego rynku, kino „Kapitol” oraz hotel „Haus Oberschlesien” (obecnie Urząd Miejski). Zdewastowana zostaje Palmiarnia Miejska.

- Styczeń – Na terenie huty w Łabędach powstaje obóz pracy dla ok. 3000 Dolnoślązaków mających demontować i przygotować urządzenia do wywiezienia w głąb ZSRR. Podczas prac zmarło 1700 osób.*
- Styczeń - W mieście przebywa ok. 55 000 mieszkańców, głównie Niemców.*
- Styczeń - Zniszczeniu ulega most na Kanale Gliwickim w Łabędach. W związku z tym mieszkańcy zakładają „dziki” cmentarz przy ul. Wrzosowej.*
- Za zgodą gliwickiego komendanta zaczyna się ukazywać biuletyn „Freies Deutschland”.*
- 1 lutego – Rozpoczyna się sprzątanie z ulic miasta zwłok zastrzelonych żołnierzy oraz cywilów.*
- 2 luty (data sporna) – W Łabędach na terenie Große Seidlung (Dużego Osiedla) powstaje obóz dla internowanej ludności śląskiej. Komendantem obozu zostaje mianowany kpt. Koziulin. Przez obóz przewinie się ponad 50 000 osób, w większości wywiezionych do przymusowej pracy w głąb*

W mieście oprócz regularnych jednostek sowieckich przebywała niezliczona ilość rannych. Ci, zamiast przebywać w lazaretach, skrupulatnie plądrowali miasto.

Na zdj.: guzik sowieckiego munduru.

Kolekcja prywatna, fot.: autor.

- 4 luty – Rozpoczyna się konferencja w Jaltie. W jej trakcie ustalono, że Polska utraci kresy wschodnie, w ramach rekompensaty zostaną jej oddane tzw. ziemie zachodnie oraz, że „zwierzchnictwo” nad Polską przejmie Związek Radziecki.
- 5 luty – W mieście działa niemiecki Komitet Antyfaszystowski złożony z niemieckich komunistów, faworyzowany przez radziecką komendanturę wojskową. Niemieckie zakłady przemysłowe pracują na rzecz Rosjan.
- Od placu przy kościele p.w. św. Piotra i Pawła rozpoczyna się sprzątanie gruzów.
- W godzinach popołudniowych znów włączono prąd.
- 6 luty - Ukazuje się pierwszy numer „Dziennika Zachodniego”.
- Tego samego dnia Ławrientij Beria wydaje rozkaz o natychmiastowej likwidacji osób podejrzanych o akty dywersji.
- 7 luty - W Gliwicach urodził się Michael Tietz, popularny aktor filmowy i prezenter radiowy.
- 8 luty – Ukazuje się nakaz rejestracji wszystkich mężczyzn urodzonych w latach 1889 – 1927.
- NKWD aresztowało radcę budowlanego Karla Schabika. Został on wywieziony do Związku Radzieckiego, gdzie wkrótce zmarł.
- 12 luty – Kolejne obwieszczenie wzywa mężczyzn pomiędzy 17 i 50 rokiem życia do stawienia się z wyposażeniem osobistym na 10-15 dni.
- Setki mężczyzn stawia się do obozu pracy w Łabędach.
- 14 luty – Do Moskwy przybywają na rozkaz Stalina przedstawiciele Rządu Tymczasowego.
- 20 luty – Stalin podpisuje uchwałę o podlegającej Rządowi Tymczasowemu polskiej administracji terenów należących przed 1939 rokiem do Niemiec.

- 23 lutego – Z okazji urodzin Józefa Stalina pozostająca w mieście ludność niemiecka otrzymała pierwsze zaopatrzenie.

*W wielu rozszaniach po całym mieście żołnierskich mogiłach spoczęło ponad 2500 radzieckich żołnierzy.
Na zdj.: grób czerwonarmisty; fot.: autor.*

Istotną rolę w radzieckim społeczeństwie odgrywała propaganda.

Na zdj.: radzieckie plakaty propagandowe.

Kolekcja prywatna.

Fot.: autor.

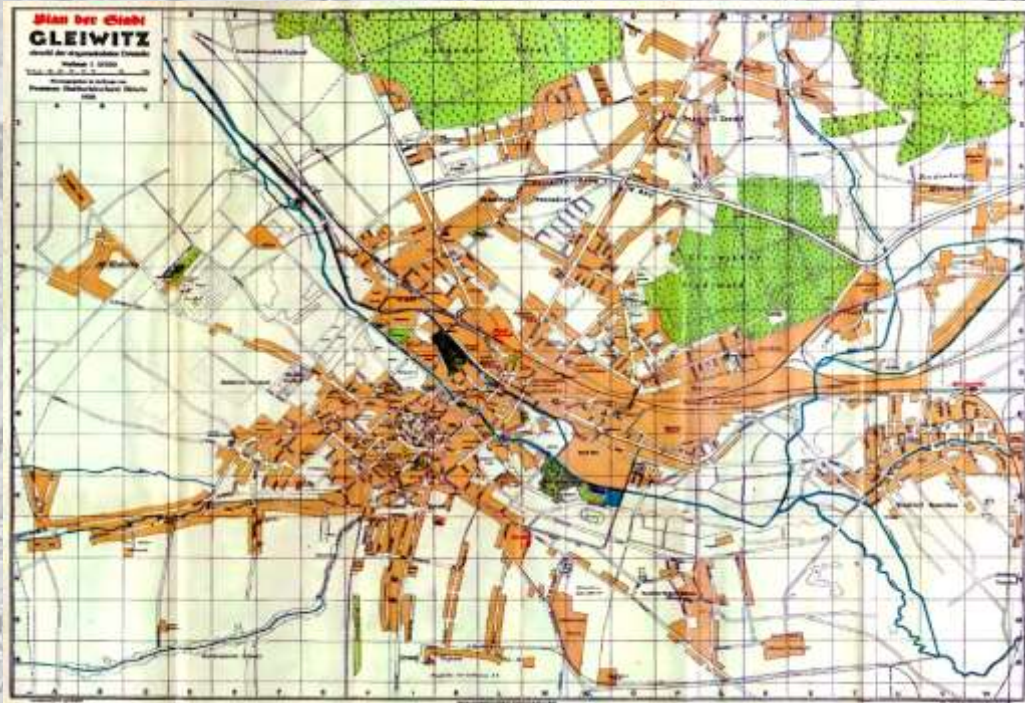
- 26 luty – Pełnomocnikiem Rządu Tymczasowego przy dowództwie radzieckim na terenie Śląska zostaje mianowany płk Eugeniusz Szyr.
- Grupa polskich aktywistów z Gliwic powołuje Terenowy Komitet Obywatelski.
- 28 luty - Dekretem Rządu Tymczasowego Ślązacy z volkslistą III i IV grupy uzyskują pełnię praw obywatelskich.
- Luty - Do miasta przyjeżdża sowiecka specjalna grupa poszukiwawcza mająca za zadanie grabież i wywózkę do Związku Radzieckiego wszystkich dzieł sztuki przedstawiających większą wartość. Dowódcą grupy zostaje mianowany pplk Filippow.
- Luty - marzec - Z miasta wywieziono w głąb Związku Radzieckiego do pracy tysiące mężczyzn, głównie górników i hutników.
- Zostaje powołana do życia Tymczasowa Komisja Organizacyjna Politechniki w Katowicach.
- 3 marca – Czerwonoarmiści podpalają teatr „Victoria” (do dziś nie odbudowany).
- 8 marca – Trwa konferencja w sprawie integracji z Polską Śląska Opolskiego.

- 9 marca – Nastąpił ponowny rozruch kopalni „Gliwice”.
- 11 marca - Powstaje województwo Śląsko - Dąbrowskie.
- 14 marca – Rada Ministrów wprowadza podział ziem zachodnich. Utworzono m. in. Okręg Opolski ze siedzibą w Katowicach, w skład którego weszły Gliwice.
- Tego samego dnia przedstawiciele Śląskiej Grupy Operacyjnej udali się na rekonesans do Bytomia i Gliwic.
- Marzec - Wojewoda Aleksander Zawadzki proponuje chadekowi Wincentemu Spaltensteinowi utworzenie polskiej administracji w Gliwicach. Warunkiem tego jest zmiana nazwiska na brzmiące bardziej polsko. Szpaltowski zostaje pierwszym polskim prezydentem miasta.
- 16 marca – Do miasta przybywają pierwsi polscy urzędnicy.
- 17 marca - Do miasta przybywa pierwsza grupa nowej, polskiej władzy cywilnej.
- 18 marca - Miasto włączono do Województwa Śląsko - Dąbrowskiego. Z tej okazji Katowice odwiedzili prezydent Bolesław Bierut oraz naczelny wódz Wojska Polskiego gen. Michał Rola – Żymierski.
- W Gliwicach dochodzi do spotkania Wincentego Szpaltowskiego z komendantem Torisznym. Miasto oficjalnie przekazano stronie polskiej. Rozpoczyna się proces przejmowania władzy przez polską administrację cywilną.
- Także tego samego dnia Polacy przejmują dawną fabrykę drutu.
- 19 marca - Na tory wyrusza pierwszy w polskich Gliwicach tramwaj.
- Tego samego dnia powstaje pierwszy oddział polskiej milicji

- Tego samego dnia – przy ul. Jana III Sobieskiego uruchomiono pierwszą powojenną aptekę.
- 20 marca – Do miasta przybywa 37 osobowa grupa pracowników polskiej administracji.
- Tego samego dnia wojewoda Aleksander Zawadzki wzywa do „odniemczania” miasta i usuwania niemieckich napisów.
- 21 marca – Pracownicy poczty przystępują do jej uruchomienia.
- Tego samego dnia kuratorium w Katowicach wysyła do powiatu gliwickiego dwóch inspektorów mających przygotować rozpoczęcie nowego roku szkolnego.
- Tego samego dnia zostaje założony Instytut Muzyczny im. Ignacego Jana Paderewskiego, chwilowo bez siedziby.
- 22 marca - Willa Caro zostaje ponownie przekazana na siedzibę Muzeum w Gliwicach - tym razem stronie polskiej. Dyrektorem zostaje Mieczysław Gładysz. Funkcję tę będzie sprawował do 1952 roku.
- Wojewoda Aleksander Zawadzki upoważnia przedstawicieli lokalnej władzy do wydawania tymczasowych zaświadczeń potwierdzających przynależność narodowościową.
- 24 marca – Do miasta przybywa grupa 27 polskich nauczycieli pod kierownictwem Ernesta Ochmanna.
- 25 marca – Uruchomiono pierwsze po wojnie telefoniczne połączenie międzymiastowe.
- 26 marca – Rząd Tymczasowy podpisuje porozumienie z dowództwem Armii Czerwonej, na mocy którego Rosjanie mają prawo wywieźć do ZSRR jakiekolwiek urządzenia wchodzące w skład wyposażenia ponemieckich fabryk.

- 27 marca – W wyniku fałszywego donosu został aresztowany i osadzony w więzieniu wójt gminy Łabędy. Sprawę zakończyła interwencja starosty u władz wojewódzkich.
- Tego samego dnia uruchomiono międzymiastową linię telefoniczną pomiędzy Gliwicami i Katowicami.
- Marzec - Polacy przejmują Stadtarchiv. Rozpoczyna pracę archiwum miejskie jako komórka organizacyjna Zarządu Miejskiego.
- 30 marca – rozpoczyna pracę 21 oddziałów Zarządu Miejskiego.
- Marzec – W Saksonii aresztowano byłego nadburmistrza Gliwic Josefa Meyera. Został on przekazany Polakom i przewieziony w okolice Toszka.
- Rozpoczął też pracę Rejonowy Inspektorat Osadnictwa Państwowego Urzędu Repatriacyjnego.
- 1 kwietnia (około) – Do Gliwic przybywa z krótką wizytą Lothar Bolz, niemiecki komunista, zaufany człowiek Stalina. Przybywa do miasta wesprzeć niemiecki Komitet Antyfaszystowski.

*Niektóre gliwickie pomniki przestały istnieć, część została zmieniona.
Na zdj.: pomnik Chopina. Fot.: autor.*

- *Tego samego dnia niemieckie radio wzywa wszystkich Niemców do podjęcia walki partyzanckiej na ziemiach zajętych przez Armię Czerwoną.*
- *2 kwiecień – Przy Zarządzie Miasta powołano komisję do spraw opracowania polskich nazw ulic dzielnic.*
- *5 kwietnia – Na gliwickiej poczcie uruchomiono dział wysyłki oraz przyjmowania listów.*
- *7 kwietnia – Wojewoda zarządza powołanie komisji weryfikacyjnych w sprawie stwierdzania przynależności narodowościowej.*
- *9 kwiecień – Odbyło się pierwsze spotkanie Komitetu Miejskiego Polskiej Partii Robotniczej.*
- *Tego samego dnia rozpoczęto zapisy do szkół.*
- *12 kwietnia – Nowy rok szkolny zainaugurowała Publiczna Szkoła Powszechna nr 12 w Wójtowej Wsi.*
- *15 kwietnia – W mieście został otwarty pierwszy na Śląsku Związkowy Dom Kultury należący do gliwickiego Związku Zawodowego Kolejarzy.*
- *Tego samego dnia – pierwszy, skromny koncert daje gliwicki Instytut Muzyczny.*
- *Tego samego dnia – Powstaje Zakład Oczyszczania Miasta.*
- *Tego samego dnia – W uznaniu męstwa na polu walki ppłk Hans Arno Ostermeier z gliwickiego 111 pułku grenadierów pancernych został odznaczony krzyżem rycerskim z liśćmi dębu.*
- *17 kwietnia – Została utworzona Szkoła Podstawowa nr 8.*
- *Tego samego dnia w ratuszu miało miejsce pierwsze zebranie gliwickiego hufca ZHP.*

Na zdj.: plakat
propagandowy oraz
plakietka z nazwą
miasta.

Kolekcja prywatna.
Fot.: autor.

- Efektem pracy komisji do spraw polskich nazw ulic miasta stał się wydany po niespełna dwóch tygodniach pracy polski spis nazw ulic, placów i parków.
- 18 kwietnia – Specjalny rozkaz NKWD rozszerzał listę represjonowanych grup o wyższych urzędników, redaktorów czasopism oraz autorów antyradzieckich tekstów.
- Tego samego dnia – Dyrektor Kazimierz Zajac rozpoczyna ponowny rozruch kopalni „Sośnica”.
- Rozpoczyna się demontaż wyposażenia niemieckich fabryk w celu wywiezienia ich do Związku Radzieckiego. Do demontażu najczęściej zatrudniane są dzieci.
- 20 kwietnia - W „Życiu Warszawy” pojawia się hasło: „Śląsk musi mieć politechnikę”.
- Tego samego dnia na zebraniu gliwickiego oddziału PPR wezwano władze, by definitywnie rozwiązać niemiecki Komitet Antyfaszystowski.
- 21 kwietnia – Przewodniczącym Polskiego Związku Zachodniego w Gliwicach został Alojzy Spyрка. PZZ był organizacją społeczną stawiającą sobie za cel repolonizację terenów wzdłuż zachodniej granicy Polski.

- 24 kwietnia – Sędzia Witold Czachórski rozpoczyna organizację Sądu Grodzkiego.
- 2-3 maja (noc) – W okolicy miasta lądują na spadochronach uzbrojeni niemieccy dywersanci.
- 4 maja - W budynku po Oberrealschule przy ul. Górnych Wałów powstaje I i II Gimnazjum oraz dwa licea - żeńskie i męskie.
- Maj - Do miasta zaczynają przyjeżdżać transporty z Polakami wypędzonymi z Kresów.
- 7 maja – W amerykańskim szpitalu na terenie Francji zmarł żołnierz Wehrmachtu, Gliwiczanie Jan Górny, polski pięściarz, uczestnik olimpiady w Amsterdamie.
- 8 maja - Bezwarunkowa kapitulacja Niemiec. Koniec II Wojny Światowej.
- 10 maja – W potyczce z rabującymi mienie polskiej rodziny przesiedlonej ze wschodu czerwonoarmistami ginie wiceprezydent miasta Tadeusz Gruszczyński.
- 14 maja (około) – Pijani żołnierze radzieccy świętujący zwycięstwo w Żernikach, strzelając na wiwat trafili w skład amunicji. Eksplozja zmiotła z powierzchni ziemi kilkanaście budynków wraz z restauracją i nieszczęsnymi biesiadnikami. Oprócz Rosjan zginęło 8 cywilów.
- 17 maja – W Gliwicach powstaje gmina żydowska, której przewodniczącym zostaje Zygmunt Freifeld. Rabinem zostaje Izrael Leitner.
- Pod Gliwicami dochodzi do potyczki pomiędzy rabującymi gospodarstwa czerwonoarmistami, a oddziałem milicji obywatelskiej. Po ponad półgodzinnej wymianie ognia z broni maszynowej rabusie uciekli.
- 22 maja – Pracę rozpoczyna Sąd Grodzki w Gliwicach.

- 24 maja - Prezydium Krajowej Rady Narodowej wydaje dekret o powstaniu Politechniki Śląskiej w Katowicach. Uczelnia wystartowała z czterema wydziałami: Elektrycznym, Hutniczym, Mechanicznym oraz Inżynierii Budowlanej. Pierwszym rektorem zostaje prof. Władysław Kuczewski.

3234/czerw.
10002

Główny Pełnomocnik
Головний Уповноважений
Тимчасового Рządu Narodowego
Тимчасового Національного Уряду
Рзeczypospolitej Polskiej
Польської Республіки
20. kwiecień 1945

KARTA EWAKUACYJNA
Евакуаційний лист

Wydano obywatelowi
Дано громадянину
mieszkańcowi wsi (miasta)
жителю села (міста)

Hallner Karol 1920
Вальнер Карл Вікторович

jako dowód, że za pozwoleniem Głównego Pełnomocnika Tymczasowego Rządu Narodowego dla ewakuacji z terytorium Ukraińskiej SRR
нога Уряду Польської Республіки по евакуації з території Української РСР.

ewakuje się do
евакується до

województwa
воєводства Польщі.

Wraz z nim ewakuje się najbliższych członków jego rodziny
З ним евакууються найближчі

Nazwisko, imię, imię ojca
Прізвище, ім'я та по батькові

Hallner Karol
с. Буковина

1920

Przejazd jednorazowy

Karta ewakuacyjna stanowiła dla wielu Kresowiaków wilczy bilet z ich
małej ojczyzny.

Kolekcja prywatna. Fot.: autor.

- 28 maja – W Warszawie władze zdecydowały o rozwiązaniu Komitetu Antyfaszystowskiego i podlegającej mu paramilitarnej służbie porządkowej (Ordnungsdienst).
- 5 czerwca (około) – Zostaje rozwiązana Rada Wojenna I-go Frontu Ukraińskiego. Pierwsze oddziały radzieckie opuszczają Śląsk.
- Tego samego dnia w Krakowie uroczystie zainaugurowano nowy rok akademicki na politechnice katowickiej.
- Także tego samego dnia przy ul. Kozielskiej 8 zostaje otwarte Biuro Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk, potocznie zwane „cenzurą”.
- 15 czerwca – Armia Czerwona opuszcza budynki szkolne przy ul. Kozielskiej.
- Tego samego dnia Prezydent Miasta zarządził uruchomienie miejskiego targowiska przy placu św. Piotra i Pawła.
- 16 czerwca – Przy ul. Kościuszki 38 otwarto Instytut Muzyczny. Uroczystość uświetnił swoją obecnością wybitny kompozytor Ludomir Różycki.
- 18 czerwca – Tajny rozkaz wojewody dla starostów powiatów i prezydentów miast nakazuje spolonizowanie Śląska.
- 19 czerwca - Po krótkim spotkaniu założycielskim został zarejestrowany Klub Sportowy „Piast” Gliwice.
- 20 czerwca – Zarząd miasta spisuje protokół z utworzenia dzielnicy akademickiej.
- 21 czerwca – Spis ludności miasta – Gliwiczanie jest 62 232.
- 25 czerwca - Politechnika Śląska zostaje przeniesiona do Gliwic.
- Komendant wojenny miasta wydaje oświadczenie i nie ingerowaniu w sprawy administracji cywilnej.

- *W mieście rozpoczyna działalność Stronnictwo Ludowe.*
- *Rozpoczyna się wykwaterowywanie ludności niemieckiej do mniejszych mieszkań o niskim standardzie.*
- *29 czerwca – Gliwickie kino „Bajka” (dawny „Ufa – Palast”) rozpoczęło swój pierwszy, powojenny sezon filmowy.*
- *2 lipca – Wojewoda wydaje zarządzenie zakazujące zamieszkiwania terenu ziem odzyskanych osobom narodowości niemieckiej.*
- *7 lipca – Harcerze z hufca ziemi krakowskiej ofiarowali mieszkańcom Gliwic 3000 polskich książek, które zasiliły miejską bibliotekę.*
- *17 lipca - Konferencja w Poczdamie przypieczętowała los ziem na wschód od Nysy Łużyckiej i Odry przyznając je Polsce.*
- *Tego samego dnia mianowany został pierwszy prezes Sądu Okręgowego. Został nim Stanisław Lichtenfeld.*
- *19 lipca – Za malwersacje zostaje aresztowany kierownik Wydziału Przemysłowego Zarządu Miasta.*
- *20 lipca – Prezydent Miasta Wincenty Szpaltowski podczas obrad Międzypartyjnej Komisji Miasta otrzymuje wotum nieufności, co jest skutkiem walki komunistów o władzę w mieście.*
- *Tego samego dnia zakończył się najkrótszy w dziejach gliwickich szkół rok szkolny.*
- *22 lipca – Na Placu Krakowskim po raz pierwszy w historii miasta obchodzono dzień Manifestu Lipcowego. Ponieważ święto to było dla wielu mieszkańców miasta nowością, oficjalnie obchodzono „Święto Grunwaldu”.*
- *25 lipca - W Gliwicach powstaje Sztab Kierowniczy Wysiedlania Niemców pod przewodnictwem prezydenta miasta Wincentego Szpaltowskiego.*

- Lipiec - Komendantura wojskowa przekazuje gliwickie tramwaje przedsiębiorstwu Koleje Elektryczne Zagłębia Śląsko - Dąbrowskiego.
- Powstaje Miejski Komitet Opieki nad Ofiarami Terroru Hitlerowskiego.
- W Bojkowie zostaje zlikwidowana tajna organizacja niemiecka skupiająca ok. 30 osób wokół miejscowego księdza. Zarekwirowano wyposażenie dwóch drukarni oraz radiostację.
- Powstaje drugie targowisko miejskie przy ul. Toszeckiej.
- Do Gliwic przeprowadza się Eugeniusz Pauksza, powieściopisarz i publicysta.
- 27 lipca – W Gliwicach powstaje Stronnictwo Demokratyczne.
- 29 lipca – Na Placu Wolności (ob. Plac Piłsudskiego) odsłonięto pomnik wdzięczności Armii Czerwonej autorstwa Waltera Scubelli. Nieoficjalnie mówiło się, że Scubello, rodowity Niemiec, otrzymywał od nowej władzy intratne zlecenia, gdyż miał być krewnym niemieckiego komunisty Lothara Bolza.
- W Gliwicach urodził się Adam Zagajewski, poeta, prozaik i eseista.
- 30 lipca – Na stanowisko pełnomocnika Rady Wojennej Północnej Grupy Wojsk Radzieckich w województwie został mianowany gen. Ozimin.
- Nowym komendantem wojennym miasta zostaje płk Rudakow.
- 1 sierpnia - Przy ul. Kalidego powstaje obóz przejściowy dla wysiedlonej ludności niemieckiej.
- W Dachau z wyroku trybunału alianckiego został powieszony Otto Moll, komendant pierwszego obozu koncentracyjnego w Gliwicach.
- 5 sierpnia - Z inicjatywy I Korpusu Pancernego Wojska Polskiego przed gmachem sądu ustawiono nietypowy pomnik - jest to radziecki czołg T-34 zniszczony przez niemiecką obronę miasteczka Gutentag (Dobrodzień).

Po rozprawie z nazwami ulic
akcja odniemczania miasta
dotknęła też gliwickie cmentarze.

Na zdj.: zniszczony grób
niemieckiego maszynisty.

Fot.: autor.

Czołg stoi po dziś dzień, lecz z polskimi znakami rozpoznawczymi.

- 6 sierpnia - Oficjalnie rozpoczyna się akcja wysiedlania ludności niemieckiej do brytyjskiej strefy okupacyjnej.
- Tego samego dnia swój urząd składa prezydent miasta Wincenty Szpaltowski.
- 7 sierpnia - W gliwickim obozie przejściowym osadzono pierwszych zatrzymanych Niemców.
- Tego samego dnia starostwo grodzkie potwierdziło zarząd polskiej prowincji Redemptorystów nad klasztorem u zbiegu ul. Daszyńskiego i ul. Kozielskiej.
- Tego samego dnia powstaje AZS – Akademicki Związek Sportowy.
- 10 sierpnia – Pod zarząd miasta przeszła zdewastowana rzeźnia miejska.
- 12 sierpień - Podczas uroczystej mszy z okazji zakończenia wojny wręczono I Korpusowi Pancernemu sztandar ufundowany przez społeczeństwo ziemi śląskiej. Uroczystość uświetnił swoją obecnością wojewoda Aleksander Zawadzki.
- 14 sierpnia – Na ten dzień wyznaczono termin składania wniosków o stwierdzenie narodowości polskiej.

- 17 sierpnia – W obozie pracy przy hucie „Florian” zginął ks. Edgar Wolf, proboszcz z Bojkowa.
- 21 sierpnia – W gliwickim ratuszu zostaje zawiązany Związek Weteranów Powstań Śląskich pod przewodnictwem wiceprezydenta Feliksa Kurcza.
- 29 sierpnia – Starosta grodzki zakazał właścicielom lokali gastronomicznych sprzedaży alkoholu na wynos, co miało ograniczyć wybryki pijanych czerwonoarmistów.
- Sierpień – Zakończono weryfikację narodowościową i spis miejscowego kleru.
- 1 wrzesień – Rosjanie przekazują stronie polskiej ogoloną z wyposażenia Hutę Gliwice.
- 11 września - Nagonka komunistów na chadeckiego prezydenta miasta zaowocowała zmianą na tym kierowniczym stanowisku. Następcą Wincentego Szpaltowskiego zostaje komunista Stanisław Klimczak.
- 15 września – Przy ul. Zwycięstwa 21 otwarto pierwszą w powojennym mieście księgarnię Spółdzielni Wydawniczej „Czytelnik”.
- Prezydent Klimczak chcąc ukrócić rabunki i szaber wydaje zarządzenie zakazujące samowolnego wkraczania do cudzych mieszkań bez specjalnego zezwolenia władz.
- 26 września – Powstaje instytucja Miejskiej Rady Narodowej.
- 29 wrzesień – Komendant Śląskiego Okręgu Armii Krajowej ppłk Zygmunt Janke wzywa wszystkich żołnierzy AK do ujawnienia się.
- 30 wrzesień – Centrum miasta odzyskuje oświetlenie elektryczne.
- Antykomunistyczną działalność podejmuje 8-osobowa grupa byłych żołnierzy AK pod dowództwem Alfreda Gabora.

Na zdj.: kamienica przy ul. Zwycięstwa. Fot.: Krzysztof Wójcik.
Poniżej: zniszczone grobowce na cmentarzu Starokozielskim.

Fot.: autor.

- 24 października – W wyniku wielu błędów w pracy komisji weryfikacyjnych wojewoda unieważnia dotychczasowe wyniki ich pracy, o ile nie brali w nich udziału przedstawiciele ludności miejscowej.
- Październik – Powstaje świetnie zorganizowany gliwicki obwód WiN – „Wolność i Niezawisłość”, antykomunistycznej organizacji podziemnej. Kierownikiem m. in. tego obwodu zostaje Franciszek Lang ps. „Lampart”.
- 29 października - Na Politechnice Śląskiej ma miejsce uroczysta inauguracja pierwszego roku akademickiego.
- 10 listopada (około) – Armia Czerwona przekazała polskiej administracji port rzeczny na Kanale Gliwickim.
- 13 listopad – Pod kierownictwem Władysława Gomułki powołano Ministerstwo Ziem Odzyskanych czuwające nad akcją przesiedleńczą oraz zarządzające mieniem poniemieckim.
- 20 listopada - przed międzynarodowym trybunałem w Norymberdze rozpoczyna zeznawać Alfred Naujocks z VI wydziału RSHA (Główny Urząd Bezpieczeństwa Rzeszy), dowódca akcji prowokacyjnej pod Radiostacją w Gliwicach.
- Tego samego dnia minął termin ultimatum danemu proboszczowi z parafii Chrystusa Króla dotyczący zamalowania niemieckiego napisu przy ołtarzu głównym.
- 20 listopada - Sojusznicza Rada Niemiec zatwierdza plan, który nakłada na Polskę obowiązek przesiedlenia 1 500 000 Niemców do strefy brytyjskiej i 2 000 000 do strefy radzieckiej.
- Wokół miasta zaczyna grasować banda rabusiów złożona z dezertersów z Ludowego Wojska Polskiego.

- 29 listopada – odbyło się pierwsze posiedzenie Miejskiej Rady Narodowej w Gliwicach. Przewodniczącym MRN został wybrany Stefan Jaworski.
- 30 listopada – Minął przedłużony, ostateczny termin składania wniosków weryfikacyjnych.
- 30 listopada – W obozie pracy w Olszewsku (ZSRR) zmarł Karl Schabik, architekt, ostatni radca budowlany Gliwic, człowiek, któremu miasto zawdzięcza swój niepowtarzalny charakter.
- Listopad – Mają miejsce pierwsze rozbrojenia funkcjonariuszy MO i SB przez oddział AK pod dowództwem Wacława Proszowskiego ps. „Wampir”.

Stare niemieckie osiedla zachowały swój niepowtarzalny charakter.

Na zdj.: ul. Kapliczna. Fot.: autor.

*W mieście zachowały się nieliczne
obiekty małej architektury.*

*Na zdj.: róg ul. Daszyńskiego
i ul. Styczyńskiego.*

Fot.: Krzysztof Wójcik.

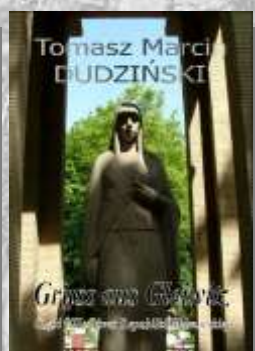
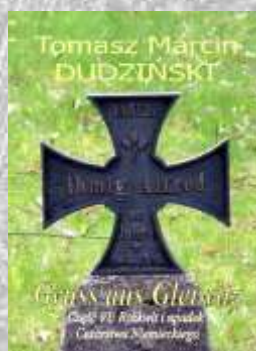
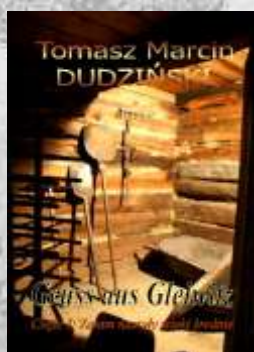

- 24 grudnia – Przez miasto przemaszerowała po raz ostatni kolumna niemieckich żołnierzy. Byli to jeńcy wojenni eskortowani przez czerwonoarmistów.
- Grudzień - W budynku Szkoły Podstawowej nr 9, zajętej na radziecki szpital wojskowy, wybucha poważny pożar. Zniszczenia są tak ogromne, że odbudowa trwać będzie 2 lata.
- Grudzień - W mieście przebywa ok. 100 000 obywateli, z czego ponad połowę stanowią polscy przesiedleńcy, głównie z terenów wschodnich.
- Grudzień – oficjalnie zniesiono stan wojny na terenach objętych administracją polską.
- Grudzień – Z żołnierzy 2, 6 i 13 Dywizji Piechoty zostaje sformowany 10 Oddział Ochrony Pogranicza. Jednostka przejmuje dawne koszary ułanów przy ul. Daszyńskiego.
- Grudzień – Przy ul. Zygmunta Starego w budynku dawnej drukarni „Oberschlesische Volkstimme” uruchomiono pierwszy po wojnie szpital miejski na 170 łóżek. Ordynatorem został dr Zbigniew Tabeński.

*Ciąg dalszy historii grodu nad Kłodnicą w książce
„Gruss aus Gleiwitz. Część X: Pierwsze lata powojenne”*

Do tej pory ukazały się:

Tomasz Marcin DUDZIŃSKI

Gruss aus Gleiwitz

To amatorskie opracowanie historii Gliwic na tle historii Śląska ujęte w prostą formę kalendarium. Większość dostępnych opracowań historycznych dotyczących dziejów grodu nad Kłodnicą jest zbyt szczegółowa, dotyczy także zbyt krótkiego okresu czasu. Ponadto wszystkie te opracowania są pozycjami kosztownymi, ukazują się w znikomym nakładzie i próżno ich szukać w internecie.

Album „Gruss aus Gleiwitz” ma nad nimi poważną przewagę - jest pozycją całkowicie darmową i ogólnodostępną.

Gruss aus Gleiwitz